

Wyrok z dnia 27 lutego 2004 r., V CK 272/03

W razie odpłatnego rozporządzenia korzyścią uzyskaną przez osobę trzecią, o której mowa w art. 527 i nast. k.c., przy ocenie zakresu jej zobowiązania wynikającego z art. 531 § 2 k.c. ma zastosowanie art. 409 k.c.

Sędzia SN Kazimierz Zawada (przewodniczący)

Sędzia SN Henryk Pietrkowski (sprawozdawca)

Sędzia SN Zbigniew Strus

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Elżbiety L. przeciwko Ewie H. i Mirosławie J. o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną i zapłatę, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 27 lutego 2004 r. kasacji pozwanych od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 22 października 2002 r.

oddalił kasację.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy we Wrocławiu, uwzględniając powództwo Elżbiety L. o uznanie za bezskuteczną wobec niej umowy darowizny, na podstawie której jej dłużnik Robert H. przeniósł na rzecz matki – pozwanej Ewy H. i żony – pozwanej Mirosławy J. udziały wynoszące odpowiednio 1/2 i 1/4 w prawie własności szczegółowo opisanej nieruchomości – zasądził od obu pozwanych na rzecz powódki odpowiednio kwoty 44 990,96 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 3 marca 2000 r. i 22 495,96 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 21 czerwca 2001 r. W pozostałym zakresie w części postępowanie umorzył i w części powództwo oddalił.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu, uwzględniając częściowo apelację pozwanych, zmienił powyższy wyrok w ten tylko sposób, że w miejsce zasądzonych kwot z odsetkami zasądził od Ewy H. kwotę 22 354,60 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 13 maja 1997 r. do dnia 27 października 1997 r. oraz odsetki ustawowe od tej

kwoty od dnia 3 marca 2000 r., natomiast od Mirosławy J. kwotę 11 177,30 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 13 maja 1997 r. do dnia 27 października 1997 r. oraz odsetki ustawowe od tej kwoty od dnia 21 czerwca 2001 r., a dalej idącą apelację oddalił.

Według dokonanych ustaleń, w chwili dokonania darowizny Robert H. był dłużnikiem powódki z tytułu pożyczek udzielonych mu w 1993 r. Wierzytelności z tych umów potwierdzone zostały orzeczeniami sądowymi. Po trzech latach od zawarcia umowy darowizny Robert H. oraz obdarowane matka i żona jako współwłaściciele przenieśli na podstawie umowy sprzedaży z dnia 24 października 1997 r. własność nieruchomości na rzecz Ewy D.-T. i Pawła T. Prowadzona na wniosek powódki egzekucja z nieruchomości nie odniosła skutku, po stwierdzeniu bowiem, że nieruchomość została zbyta na rzecz wymienionych osób, postępowanie egzekucyjne zostało zawieszono.

Sądy obu instancji uznały, że spełnione zostały wszystkie przesłanki skargi pauliańskiej, na której oparte zostało powództwo. Wskutek darowizny dokonanej z pokrzywdzeniem powódki, o czym pozwane – jako osoby bliskie dłużnika – wiedziały, pozwane uzyskały korzyść majątkową. Wobec tego, że sprzedały swe udziały w nieruchomości, ich odpowiedzialność w stosunku do powódki wynika z art. 405 k.c., w granicach w jakich powódka, zgodnie z art. 532 k.c., zaspokoiłaby się z nieruchomości, gdyby nie została zbyta.

Kasacja pozwanych oparta została na podstawie naruszenia art. 405 k.c. przez błędną jego wykładnię i wskutek tego zastosowanie. Zdaniem skarżących, wobec osób, które wyzbyły się uzyskanych od dłużnika rzeczy objętych skargą pauliańską, możliwe jest zasądzenie kwot pieniężnych jedynie na podstawie przepisów dotyczących odpowiedzialności deliktowej. W takim jednak przypadku ciężar dowodu winy spoczywałby na powódce i nie można byłoby winy tej wywodzić z domniemań ustanowionych w przepisach dotyczących uznania czynności prawnej za bezskuteczną.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Według przepisów dotyczących skargi pauliańskiej, skutkiem uznania czynności prawnej dłużnika za bezskuteczną względem wierzyciela jest możliwość dochodzenia zaspokojenia z przedmiotów, które w następstwie czynności uznanej za bezskuteczną wyszły z majątku dłużnika lub do niego nie weszły (art. 532 k.c.). Ponadto, zgodnie z art. 531 § 2 k. c., jeśli osoba trzecia rozporządziła uzyskaną

korzyścią, wierzyciel może wystąpić bezpośrednio przeciw osobie, na której rzecz nastąpiło rozporządzenie, jeżeli osoba ta wiedziała o okolicznościach uzasadniających uznanie czynności dłużnika za bezskuteczną albo jeżeli rozporządzenie było nieodpłatne. Przepisy te nie wyczerpują całego zakresu odpowiedzialności osoby trzeciej; nie wyjaśniają np., co się dzieje w przypadku, który wystąpił w rozpoznawanej sprawie, a mianowicie, gdy nabywca rzeczy rozporządzonej odpłatnie przez osobę trzecią był w dobrej wierze (nie wiedział o okolicznościach uzasadniających uznanie czynności dłużnika za bezskuteczną).

Okoliczność, że przepisy kodeksu cywilnego dotyczące skargi pauliańskiej wskazują jedynie na dwa, wymienione w powołanych art. 531 § 2 i art. 532 k.c., skutki uznania czynności prawnej dłużnika za bezskuteczną względem wierzyciela, nie może oznaczać, że są to skutki jedyne. Wskazane przepisy określają tylko skutki mające charakter specjalny, których nie można byłoby wywieść z innych przepisów, mających zastosowanie w przypadku czynności prawnej bezskutecznej. Przyjąć należy, że poza przepisami art. 531 § 2 i art. 532 k.c., do stosunku między wierzycielem a osobą trzecią mają zastosowanie przepisy ogólne, które znajdują zastosowanie, gdy okazuje się, że czynność prawna jest nieważna lub bezskuteczna. Są nimi przepisy o wydaniu bezpodstawnego wzbogacenia (art. 405 k.c.), z tym że wierzyciel nie będzie uprawniony do żądania wydania przedmiotu wzbogacenia, lecz do zaspokojenia się z niego w drodze egzekucji. Gdy osoba trzecia rozporządzi przedmiotem na rzecz innej osoby bezpłatnie, obowiązek wzbogaconego przechodzi na tę osobę (art. 407 k.c.). Wskazany skutek wyznacza zakres odpowiedzialności osoby trzeciej w sytuacjach przewidzianych w art. 531 § 2 k.c. Ten przepis, regulując uprawnienia wierzyciela wobec osoby, która nabyła rzecz od osoby trzeciej, nie zawiera wyraźnej odpowiedzi na pytanie, czy osoba trzecia mimo zbycia przedmiotu nadal odpowiada wobec wierzyciela. W świetle art. 407 k.c. przyjąć należy, że w przypadku bezpłatnego zbycia i przejścia odpowiedzialności na nabywcę, osoba trzecia staje się wolna od odpowiedzialności. Opisane przypadki wprawdzie nie odpowiadają stanowi faktycznemu ustalonemu w sprawie, jednak ich przeanalizowanie pozwala na szersze, niż to wynika z regulacji przyjętej w art. 531 § 2 i art. 532 k.c., spojrzenie na zakres odpowiedzialności osoby trzeciej, o której mowa w art. 527 § 1 k.c. Z ustaleń dokonanych w sprawie, których skarżący nie zakwestionował, wynika że pozwani jako osoby trzecie zbyli przedmiot na rzecz innych osób odpłatnie i osoby te działały

w dobrej wierze. W takiej sytuacji będzie miał zastosowanie art. 409 k.c., zgodnie z którym w razie zużycia lub utraty korzyści wzbogacony zobowiązany jest do zwrotu jej wartości, jeżeli wyzbywając się korzyści lub zużywając ją powinien był liczyć się z obowiązkiem zwrotu. Przepis ten ma więc także zastosowanie przy ocenie zakresu zobowiązania osoby trzeciej z tytułu roszczenia, którego podstawę stanowi *actio pauliana*. Nie ma więc racji skarżący twierdząc, że w sprawie nie mogły mieć zastosowania przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu, gdyż odpowiedzialność osób, które wyzbyły się uzyskanych od dłużnika rzeczy objętych skargą pauliańską jest wyłącznie odpowiedzialnością deliktową.

Z przytoczonych względów kasację należało oddalić (art. 393¹² k.p.c.).